

Садовська І.Б.,
к.е.н., професор, завідувач кафедри обліку і аудиту,
Луцький національний технічний університет

РОЗВИТОК УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ НА ОСНОВІ НОВОЇ ІНСТИТУЦІЙНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

Нова інституційна економічна теорія на відміну від підходу Т. Веблена, який розглядав інститути як «правила гри», включаючи неформальні обмеження (традиції, звички, кодекси поведінки) і формальні норми (закони, права власності), трактує інститути як механізм координації, управління контрактними відносинами, включаючи правові, організаційні, політичні та інформаційні аспекти типових операцій економічних організацій. Сучасні світові тенденції розвитку економіки спрямовані на переважне використання знань та впровадження інноваційних технологій.

Глобалізаційні економічні процеси призвели до відокремлення власника від управління власністю і, відповідно, від факторів виробництва (капіталу, праці, землі, підприємництва – частково). Традиційний бухгалтерський облік відображає задокументовані господарські факти. Поза увагою, тобто не відображеними в бухгалтерському обліку та у відповідних фінансових, податкових і статистичних звітах залишаються операції, що не зафіксовані у бухгалтерських документах, так звані операції «тіньової економіки», а також нелегальні витрати, пов'язані з укладанням контрактів та контролем за їх виконанням, вирішенням взаємовідносин з організаціями, які контролюють бізнес, владними структурами тощо.

В такій ситуації беззаперечною є фундаментальна роль управлінського обліку, який по суті виконує функцію інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень – оперативних, поточних і стратегічних.

Актуальним завданням сьогодення є вирішення питання щодо формування нової парадигми управлінського обліку «...не на вузькому методологізмі своєї науки, а на вищому рівні – філософському, історико-соціологічному і наукознавчому» [1, с.139].

Філософський підхід базується на діалектичних методах дослідження в розрізі історичних періодів і характеризується певною закономірністю існування парадигм в їх залежності від економічних явищ. Облік у всі епохи розвитку суспільних відносин слугував цілям управління. Але так було до початку процесів глобалізації, внаслідок чого змінилися правила гри, і, відповідно, формування інформації для «глобального гравця» – представленої у фінансових звітах і стандартизованої в світових масштабах. Поділ бухгалтерського обліку на фінансовий і управлінський є об'єктивним і

неминучим. Вдале поєднання легальної і нелегальної облікової і не фінансової інформації можливе лише в системі управлінського обліку, якому притаманні особливі способи, методи і процедури спостереження, облікового виміру, реєстрації господарських подій і явищ, врахування взаємодії агентів на ринку.

Управлінський облік має всі підстави на визнання його як фундаментального фактора впливу на позитивний розвиток економіки. Це абсолютно нова система обліку, ціль якої трьохзначна: забезпечити ефективну інформаційну основу для прийняття управлінських рішень, спрямовувати сталий розвиток економіки на локальному рівні, передбачати і попереджувати кризові явища. Практика має певні досягнення, уособлені в окремих суб'єктах. Наукові доробки вчених у вигляді монографій, навчальних посібників, докторських і кандидатських дисертацій не є цілісними дослідженнями і більше спрямовані на постановку проблеми та доведення недосконалості існуючої системи обліку. Це свідчить, що сьогодні управлінський облік як наука знаходиться на етапі зародження нової парадигми. Змістовим її наповненням є: 1) вчення про інформаційний ресурс і знання як фактор виробництва; 2) вчення про нові об'єкти обліку: інтелектуальні активи; інтелектуальний капітал; трансакційні витрати; витрати на забезпечення якості бізнесу, інформаційного ресурсу, продукції; 3) вчення про інформаційне забезпечення управління активами за групами – реальні (основні, оборотні), інтелектуальні, в розрахунках (цінні папери, дебітори), та капіталом: вкладеним у бізнес, інтелектуальним, соціальним.

В рамках нової інституційної теорії інститут виступає як продукт суспільного розвитку і форма, за участю якої протікає господарська діяльність. Управлінський облік, відображаючи таку господарську діяльність, акцент робить на аспекти, пов'язані з ефективністю розміщення ресурсів та економічним розвитком, аналізуючи процес формування інститутів на основі моделі раціонального вибору – з точки зору створення та використання можливостей взаємовигідного обміну. Дослідження дискретних інституційних альтернатив за допомогою інструментарію управлінського обліку дозволяє у явній формі позначити теоретичні та практичні проблеми, розрахувати альтернативні варіанти їх вирішення.

З точки зору нової інституційної економічної теорії організація (держава, фірма, домашнє господарство) визначається не як окремий економічний агент з єдиними цілями, інтересами, а як система, що має внутрішню структуру інтересів. Завдання управлінського обліку – максимально виміряти, оцінити і врахувати ці інтереси при підготовці інформаційної бази для прийняття рішень.

Інструментарій нової інституційної економічної теорії дозволяє вивчити домашнє господарство, фірму як впорядкування взаємодії між людьми, структуру, що по-требує спеціального дослідження процесів обробки інформації, отримання та використання знання, структуру стимулів і контролю

в різних формах економічної організації. Інституційні альтернативи порівнюються одна з одною, а не тільки з ідеальним станом речей. Це порівняння проводиться через аналіз можливостей економії на трансакційних і трансформаційних витратах. Одна з фатальних абстракцій – ігнорування витрат, пов'язаних з реалізацією запропонованих змін, хоча в економічній теорії широко відомий принцип другого найкращого або оптимальності з додатковими обмеженнями.

Література:

1. Сучасні проблеми обліку: монографія / За ред. докт. екон. наук, проф. М.С. Пушкаря – Тернопіль: ТНЕУ, 2010. – 268 с.

УДК 657.1

Семанюк В.З.,

к.е.н., доцент кафедри аудиту ревізії та контролінгу,
Тернопільський національний економічний університет

ІНФОРМАЦІЙНА ПАРАДИГМА РОЗВИТКУ ОБЛІКОВОЇ НАУКИ

Становлення постіндустріального суспільства та його розвиток дозволив сформулювати нові уявлення про інформацію та її роль в суспільному та господарському житті людства. Інформаційно-технологічна революція проникає у всі сфери діяльності суспільства, базується на інноваційних технологіях обробки інформації та супроводжується формуванням особливого типу економіки, який характеризується пануванням інформаційної парадигми. За цих обставин інформація з досить абстрактного поняття, яким досі активно оперували філософи доіндустріальної та індустріальної епохи, перетворилася на цілком реальний фінансово-економічний ресурс.

В теорії постіндустріальної економіки всі дослідники єдині в тому, що інформація відіграватиме провідну роль в майбутній економічній формації і стане базовим фактором продуктивних сил. В цьому контексті облікова система, що є основним продуцентом інформаційних ресурсів про господарську діяльність підприємства та середовище його функціонування, стане важливим чинником росту конкурентоспроможності, підвищення ефективності виробництва, здатності адаптуватися до постійних змін зовнішнього середовища, уникнення кризових ситуацій. Сучасні концепції управління передбачають прийняття рішень на основі достовірної інформації, основним джерелом якої є система обліку, а існуючі методи і процедури обробки та формування інформації в системі обліку не відповідають сучасним умовам ведення господарської діяльності та втрачають свою значущість для прийняття управлінських рішень.

Багатоплановість та складність дослідженні інформації та її трактування в